

Szendrői Csaba

Mintha muszáj lenne

Scolar
Budapest, 2019

Eszenyi Fanni

NÉHA MUSZÁJ LENNE HÚZNI

Szendrői Csaba neve hallatán szinte minden, magyar alternatív zenében jártas embernek az Elefánt jut az eszébe, a zenekar első éveiről meg a viszonylag igényes dalszövegekre asszociálunk. De mi történik, ha a dalszövegíró elkezd verseket írni? Semmi. És akkor, ha a dalszövegíró kötetet akar? Egy kiadó (jelen esetben a Scholar) nyilván mögé áll, és a biztos felvevőpiac reményében publikálja a könyvet. Feltehetően így született meg a *Mintha muszáj lenne*, Szendrői első lírakötete. Csattanó nincs. Ha csak az nem, hogy a netes trendinget tekintve – a zenekar rajongóinak hála – a könyv gyorsan megtalálta a közönségét a kiadó és a szerző nagy örömeire.

A *Mintha muszáj lenne* szövegei két ciklusra tagolódnak, melyek az *Állítólag kémia* és a *Satír* címet viselik. Az egységek versnyelve és tematikája között észlelhető némi különbség. Míg előbbi a szerelem definiálására tett kísérletek és a szerelemhez való viszonyulás lírája, a másodikban inkább a létezés kérdése kerül fókuszba, melyet már az *Állítólag kémia* is pedzeget. A *Satírban* a *te* helyett az *énre* helyeződik a hangsúly, ami az első rész szerelmesvers-tömkelege után mindenképp felszabadító érzést kelthet az olvasóban.

A kötet három fő kérdéskört ölel fel. Az első és talán legszignifikánsabb a szerelem már említett problematikája. A nyitóvers (*A szerelemről*) és az első ciklus címe egyértelműen megteremti az olvasó azon

prekonceptióját, hogy szerelmi költészettel fog találkozni. A kötetkezdő szöveg a címében szereplő érzelmek lehetséges annotációit sorakoztatja fel: „Állítólag kémia. / Lassan ható ismeretlen szerek. / Mégis van egy pont, / ahonnan / vegytiszta akarat, / ami feloldoz / a mocskos dolgok / béklyója alól, mintha” (9). Az általános lehetőségek után variabilitást látunk és a konkrétum felé mozdulunk el a ciklus ezt követő verseiben. Szendrői többek között gyerekkori emlékeken, mindennapi pillanatokon és tudományos képeken keresztül mutatja be az olvasónak a szerelmet és a hozzá kapcsolódó magányt, hiányt és az újraegyesülés igényét. „Kánikula van, körben / a fagyos aszfalton mégis / szilánkokra hullott, apró madarak. / Feloldódni a hiányban: / endoterm folyamat” (25) – olvassuk például az *Ikerhalak* című versben. Az idő és a létezés – a másik két tényező, amelyek vezértémának mondhatók – nem ennyire koncentráltan jelennek meg a könyvben, sokkal inkább a szerelmi kérdéskörök között elrejtve találkozunk velük. „»Idő«, bár alig értem ezt a szót, / nem szenvedek hiányt, a hiányt szenvedem” (27). A versek alapján egy definiálhatatlan, mégis mechanikusan működő szerkezetként képzeljük el az időt és a hiányt, valamint a szerelem jelenlétével (vagy hiányával) hozzájuk párhuzamba. Az „óramutató” és az „idő óraszerkezete” csak feltételesen adnak nyugalmat. A lírai én ugyanis a megszólalásai alapján kételkedik az idő gyógyító erejében, így a *Mintha muszáj lenne* versvilágában negatív érzések kapcsolódnak a fogalomhoz. A létezés – mely szintén egy viszonylag hagyományos problematikának számít a költészet terén – a kötetben az élet, a halál és a fizika triangulumában interpretálódik. Mi az, ami felé tartunk? Van-e lelkünk? Együtt vagy külön létezünk? Szendrői Csaba költészete ezekhez hasonló kérdéseket prezentál az említett tárgykörrel kapcsolatban. Egyértelmű választ viszont nem, csupán keserű humorral átítatott sejtető iránymutatást kapunk, miközben a lírai én kétségbeesetten keresi önmagát, és egyszerre bánkódik, valamint nevet a saját maga teremtette veresszituációkon.

A kötet egészét tekintve úgy éreztem, mintha az impresszionista költészet és a trubadúrlíra hagyományai keverednének benne. A dalyszerű, számos apró képpel, metaforával, hasonlattal teletűzdelt szövegek túlsúlyban vannak a könyvben. Ez van, ahol egyáltalán nem zavaró, sőt érezhetően egyedivé teszi ezeket a részeket. Például a *Statikus folyó* című vers esetében, amely még a kihulló fogaival, álomképeivel, gyöngysoraival sem telíti túl az olvasót, a verskép összeáll. Másról azonban ez a fajta halmozás rendkívül destruktív, csapongó hatást kelt.

Kicsit mindenből hoz a szöveg, de nem válik egésszé. Egy csipet fizika, egy kis kémia meg persze a biológia sem maradhat ki, és kész is van például az *Ől* című vers. Ami egyébként feltehetően követni szándékozik a kortárs költészeti trendeket, de inkább csak erőltetetté válik. A *Garázsmenet* esetében is hasonló a helyzet. „Kompatibilissé teszem magunkat. / Atommagjaimat a járdára köpöm. / Üres leszek, mint a sofőr szeme, / ha a garázsmenetben / a hátsó üléseken / szeretkezünk. Veled / majd ez sem érdekel, / sem a valóság biztos jelei, / az idő óraszerkezetében / a vasfogak, / ahogy összecsapunk / a lelket, s kivetik belőlem / az összehányt utcára. / »Boldogok leszünk még utoljára«” (17). Az itt leírtakat, mint látjuk, egy kis nyelvi túltelítettséggel és grammatikai, valamint logikai összeegyeztethetlenséggel is megspékeli a szerző. „Kompatibilissé teszem magunkat. / Atommagjaimat a járdára köpöm” (17) – kezdődik a vers, utána pedig a lírai énünk rögtön, a felütéstől szinte teljesen függetlenül szeretkezik is a hátsó ülésen. Egy hirtelen és megmagyarázhatatlan időbeli ugrás után pedig elég szarul érzi magát vagy inkább (megint?) sehogy sem. A szöveg végén a szerelem és az idő is (mint a Szendrői-versek kihagyhatatlan elemei) megjelennek, egyfajta eszményi érték vagy kérdés formájában. A túltelítettség így is értendő: sokszor egy-egy szöveg akár két-három különálló vers potenciálját foglalja magába.

A második ciklusban nagyobb szerepet kap az asszociatív líra, mely egyes helyeken, például az egység című versében jól funkcionál: „csak egy vonalat húzok / inkább cikcakk / firka lesz / vonalak jobbra / vonalak balra / jó sok vonal / túl sok vonal / satír / majdnem középén egy / satírozott fekete gömb / inkább lyuk / rajzoltam egy lyukat / elnevezem semminek” (51). Bár azért meg kell jegyezni, hogy a vers enyhén túlprioritizálja ezt a vonalat, és a végén saját farkába harapó kígyóként töri meg az asszociatív versnyelv természetes működését. A kötetben találunk olyan szövegeket is, amelyekben az asszociációs procedúra nem ennyire egyértelműen jelölt. Amivel alapjáraton semmi probléma nincs, csakhogy a képek és az asszociációk banalitása miatt ezen esetekben könnyen interpretálható, de nehezen élvezhető verseket kapunk. „Nem adtam eddig belőle senkinek, / tessék, itt van hát a fele. / Királyságom. Álmom. Időm. / Ha volt is, ma nincs semmi se. / Szirmok nélkül egy csupasz bibe. / Beporozatlan, meddő, kosz lepte. / Gombostűre húzott lepke” (49).

Az erőltetettséghatást nem csak a halmozás implicálja a kötetben. „Neonsárga mellényben jött a nyár. / A zsirosképű Holdat most

dobom ki. / Rózsaszín zsákok húznak reám. / Tanítom a szívemet nem dobogni” (36). A líra nyelvezete sokszor modoros, ami egy bizonyos mennyiségű közhelypufogatással együtt fokozza azt az érzetet, hogy valamilyen izzadságszagú, csinált dologgal találkozunk. Mintha muszáj lenne az írás, a vers. Azt érzem, hogy egyfajta pózba akarnak helyezkedni a kötet szövegei. És ez a fajta megfelelési kényszer, a pózszerűség, minél többet olvassuk, annál triviálisabbá válik. „Ledpilácsok jelzik a lélek / leszállópályáját. Vagy valami ilyesmi. / A lágyan ringó kábelekre gondolsz” (16). Az írás folyamatára való reflektálás alapvetően legitim és az irodalom kezdete óta létező metódus, de Szendrői kötetében szinte csak hasonló tartalmú megjegyzésekkel találkozunk magukkal a versekkel kapcsolatban. „Nem írtam volna semmit, / őszintén szólva zavarnak / ezek a sorok is, hazugnak / érzem, hogy már megint gondolkodom, / miközben ötletem persze nincs” (44). Azt, hogy a sorok tartalmát valós érvényüként kezeljük, persze könnyelmű lenne megengedni, mégis úgy gondolom, az idézett részletek mind erősítik a kötet bizonyos verseinek és bizonyos versbeszélőinek pózszerű mivoltát.

A másik nagy problémám a könyv közhelyesnek mondható elemeinek repetitívitása. A *hiány* és a *lélek* például a *Mintha muszáj lenne* leggyakrabban ismételt kifejezései közé tartoznak, ami – ha újszerű megoldásokkal lennének konstruálva – alapjában nem jelentene kardinális gondot. Innovatív módszerekkel azonban nem találkozunk: a versek megszokott módon járnak körbe univerzális problémákat. A közhelyességhez pedig olykor még egy kis giccsfaktor is társul, például rögtön az első versben, amelyben angyalpornóra élvezzük át magunkat a túlvilágba. Az olyan mély életbölcességek és mondatok pedig, mint a „Mi nem kopunk el, csak a gondolat fogy” (21), vagy az „Ajkadon nikotinsárga a napsugár” (15) nem sokat adnak hozzá a befogadó emocionális és szellemi világához. Szerencsére azért találunk egy-két olyan képet is, amelyek mégis megfogják az olvasót. A legerősebbet Simon Márton úgyesen ki is választotta a fülszöveg megírásakor. „Hullik a bonszájom levele, / ilyen piciben még nagyobb az ősz, / ez az apró mellkasával küzdő, / hízott szívű öreg” (14). (És ezzel a *Kövek* című szöveggel vissza is érkezünk a fent kifejtett túlszűfolttság problémájához.) A giccsességre egyébként a lírai én is többször reflektál, maga a *giccs* szó is megjelenik párszor a versekben. „A szerelem giccses kép / valami tánc a néma / csendben, ahol őszintén / repülhetsz, amíg / tart a zuhanás” (9). Ezzel kapcsolatban viszont az a kellemetlen, hogy attól, hogy valamit giccsesnek determinálunk, még nem lesz kevésbé giccses.

A fentebb már említett túreflektáltság felvethet egy olyan értelmezési metódust, mely alapján kritikaként, paródiaként vagy ironikusan interpretálhatnánk a szövegeket, de ha ez lett volna a szerző intenciója, erősen kiaknázatlanul hagyta a koncepciót.

A kötetet egyfelől a rövid, dalszerű versek fogják egybe, mint például a *Dohány*. Ezek azok a szövegek, amelyek bár mély mondanivalót szeretnének közvetíteni, mégis könnyedséget sugallnak. Nem érzem azt, hogy túl komolyan vennék magukat, és nem várják el az olvasótól sem, hogy így tegyen. Meglátásom szerint ezek a versek mentik meg a könyvet és teszik többé átlagos, enyhén nyálas szövegek gyűjteményénél. Másfelől Szendrői motívumrendszere koherenciát kölcsönöz a kötetnek és megcsillant valamiféle erősebb tudatosságot a koncepcióval kapcsolatban. „Gyomromból kifelé tart az enyészet, / odújukba falatonként a rókák / hordanak, jó salakanyaggá lenni” (27). A versekben megjelenő madarak, halak, bogarak, rókák és macskák azonosulnak személyekkel és fordítva, a természet mint vezérmotívum pedig úgyesen összefogja a szövegeket. Többek között ezek kapcsán fedezhetünk fel egyfajta asszociatív korrelációt a versek és az Elefántdalszövegek között. És, bár ez a fajta intertextualitás korántsem integráns része a kötet értelmezésének, növelni tudja a befogadók élvezeti potenciálját.

Összességében úgy gondolom, a *Mintha muszáj lenne* túl nagyot vállal. Fontos és univerzális kérdésekkel foglalkozik, de nincs benne elég innovativitás. Komoly dilemmákat vet fel, de nem találja a válaszokat. Talán tudja is ezt magáról. Talán nem is akarja megtalálni. Viszont sokszor annyira öncélúak a szövegek, hogy azt az olvasó mármár pofátlannak érzi. Szendrői zavaróan túlír, túlgondol, pózol. Nem elég természetes a hangja. Mégis azt gondolom, hogy ez a kötet megfelelő szerkesztői munkával, ha ugyan nem is tökéletes, de sokkal jobb vagy legalábbis kevésbé erőltetett lehetett volna. Látom benne a potenciált, de azt beárnyékolja a felesleg, a közhely és a giccs. Remélem, Szendrői a második kötete kiadása előtt megtanul húzni a verseiből. Azt pedig, hogy a könyv ebben a formában való publikálása milyen mértékben volt profitorientált döntés, mindenki döntse el maga, miután elolvasta.